

цілісності, суверенітету, грошово-кредитній та податковій системам) [3, с. 74]; стан (властивість) держави, при якому створені умови для існування встановленого конституційного ладу, суверенітету і територіальної цілісності України [4, с. 195]. Виходить, в ст. 111 КК законодавець в одному реченні, використовуючи однорідні додатки, описує поняття, вживає далі термін, яким позначається дане поняття, що порушує техніко-юридичні правила викладу. Таким чином, порушується зрозумілість викладеного, і як бачимо, такий виклад потребує додаткового тлумачення норми в цілому.

Отже, точність, однозначність, єдність термінології, вживаної в КК України, сприяє його зрозумілості та в цілому підвищує якість кримінального закону.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
3. Корж І. Ф. Державна безпека: методологічні підходи до системи складових поняття / І. Ф. Корж // Правова інформатика. – 2012. – № 4 (36). – С. 69-75.
4. Чуваков О. А. Національна і державна безпека: співвідношення понять / О. А. Чуваков // Правова держава. – 2012. – № 15. – С. 193-196.

УДК 343 (043.2)

Навроцький В. О., д.ю.н., професор,
Львівський державний університет
внутрішніх справ, м. Львів, Україна

БЕЗПЕКУ ЛЮДИНИ, ОСОБИ ЧИ ГРОМАДЯНИНА ЗАХИЩАЄ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ?

Необхідність зупинитися на цьому питанні викликана, зокрема, тим, що законодавець у відповідних статтях КК використовує різні терміни. Наприклад, в ст. 133 йдеться про зараження венеричною хворобою іншої *особи*, а у ст. 142 відповідальність встановлена за незаконне проведення дослідів над *людиною*, в ст. 1 КК, йдеться про те, що завданням КК є правове забезпечення охорони прав і свобод *людини і громадянина*.

Очевидно, що ці поняття нерівнозначні. Під людиною звичайно розуміють відповідну біологічну істоту (безвідносно до її віку, статі, розумових здібностей, стану фізичного здоров'я). Тому, коли йдеться про кримінально-правову охорону людини, то це поняття охоплює немовлят,

неосудних тощо. Таким чином, вказівка на людину як на потерпілого в статтях КК означає поширення сфери кримінально-правової охорони на всіх, хто за біологічним типом відноситься до нас подібним.

Особа ж – це носій певних соціальних рис. Соціальна сутність особи полягає в тому, що вона наділена свідомістю, живе й розвивається лише в спілкуванні з собі подібними, найважливішою складовою якого є праця. Особа як сукупність певних суспільних властивостей характеризує її місце в суспільстві – професія, посада, майновий стан. Виходячи з такого розуміння цього поняття можна зробити висновок, що вказівка у певних статтях КК на те, що посягання вчинюється проти особи штучно звужує сферу дії відповідних кримінально-правових норм, виключає з них тих людей, які не є носіями соціальних властивостей. Інакше кажучи, людина, яка не є членом суспільства – не є особою, виключається з-під кримінально-правового захисту. Тобто, поза межами кримінально-правової охорони опиняться Робінзон, Мауглі, клон людини, хворий, життєдіяльність якого підтримується штучно (зокрема, у якого не діє головний мозок), душевнохворий.

В кримінально-правовій літературі висловлені різні позиції щодо того, хто виступає потерпілим від аналізованих злочинів і, відповідно, які межі дії кримінального закону.

Одна з них виражена М. Й. Коржанським, який вважає, що «у дійсності кримінальний закон охороняє людину не тільки і не стільки як живу біологічну істоту, а головним чином як особу в її суспільному сенсі, як сукупність суспільних відносин [1, с. 118-119]. Інший підхід зводиться до того, що протиставляти поняття «людина» та «особа» не можна, вони є рівнозначними. В. К. Гришук пропонує вирішити цю суперечність шляхом вказівки у примітці до ст. 1 КК України, що застосовані у кодексі поняття «людина» і «особа» є рівнозначними за змістом [2, с. 111]. Нарешті, ще одна точна зору полягає у тому, що такі блага, як життя і здоров'я підлягають абсолютній охороні з боку кримінального закону незалежно від того, хто є їхнім суб'єктом – соціально зріла людина чи немовля або той, кого визнали неосудним [3, с. 9].

Кожна з цих позицій має певні підстави для існування. Поняття і особи, і людини відображають різні сторони одного і того ж явища, оскільки такі важливі риси людини, як, наприклад, прямоходіння та членороздільна мова набуваються лише в середовищі інших людей – суспільстві, а особа, як продукт суспільства, невіддільна від біологічного організму, свого носія. Тому і людина є біосоціальною істотою.

Проте в цілому перевагу слід віддати останній з наведених позицій, оскільки:

— ст. 21 Конституції України закріплює, що всі люди є рівними у своїй гідності та правах, а тому життя, здоров'я, статеві недоторканість будь-якої людини повинні перебувати під кримінально-правовим

захистом;

— життя, здоров'я, особиста безпека є природними правами людини, ці блага невіддільні від їх носія. Тому жодна стороння людина не вправі розпоряджатися природними благами іншої особи;

— всі люди рівні у своїх природних правах і тому ніхто не вправі визначати переваги однієї людини над іншими, встановлювати, можна чи не можна посягати на її життя, здоров'я, особисту безпеку. Не існує жодних критеріїв, в силу яких хтось міг би визначити, що біологічна істота, яка є людиною не відноситься до людей і тому не заслуговує на життя;

— людина, яка обділена якимись благами від народження чи втратила їх (каліки від народження, душевнохворі), позбавилася зв'язків з суспільством заслуговує на таку ж охорону, як і всі інші люди. Більш того, засади гуманізму передбачають посилену увагу до потреб таких людей;

— втрата зв'язків з суспільством у людей має тимчасовий характер і соціальний характер людина з часом набуває (свідченням чого є те, що діти, вирощені мавпами чи собаками, які повертаються в людське середовище, з часом таки набувають рис членів суспільства);

— сучасне кримінальне право встановлює відповідальність за посягання не те, що проти людей, а навіть за жорстоке поводження з тваринами. При цьому поняття людини і тварини чітко протиставляються як у природничих науках (зоології, анатомії), так і в праві. Тому вважати, що кримінально-правовій охороні підлягає лише особа (носії суспільних рис) принаймні непослідовно з позицій системності кримінально-правової охорони.

Загальний висновок про те, що кримінально-правовій охороні підлягає людина – біологічна істота, яка відноситься до одного й того ж виду з усіма іншими людьми, не виключає того, що щодо окремих кримінально-правових норм доцільно все ж таки вести мову про безпеку інших суб'єктів. Зокрема, носієм соціально-економічних прав є особа, а політичних (зокрема, виборчих) – громадянин.

Література

1. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів / М. Й. Коржанський. – К.: Атіка, 2002. – С. 118-119.

2. Грищук В. К. Питання системності кримінально-правового захисту людини за новим Кримінальним кодексом України / В. К. Грищук // Новий Кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 25-26 жовт. 2001 р. – Х., 2002. – С. 111.

3. Гороховська О. В. Кримінальна відповідальність за вбивство через необережність: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Гороховська; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2003. – С. 9.